

Hayat

*Hayata, daima hayat.. dün-
yaya daha çok hayat katalım!...*

Nietzsche

Cilt VI. 29, Teşrinievel, 1929 .Sayı:142

Yazılar vs yazarlara

29 Teşrinievel
Yüksek tahsil meselesi
Ressamlarımızı anlamak
Bir cenaze alayı
Ahlak terbiyesi
Eğmont
29 - 30 Teşrinievel 1339
Frine'nin heykeli
Quetta çarşısı
Yolcu duygu ve görüşü

H. M.
Mehmet Emin
M. Şekip
Enis Behiç
Kadri
Sami Sabit
Gazi Mustafa Kemal
Şükûfe Nihal
İffet Halim
Cevat

Fotoğraf neler yapıyor?
Keman san'atı ve biz
Meydanlar
Yeşilcami ve Yeşilturbe
Acara cumhuriyetinde
Ankara postası
Kör kuyu
Eski kılıç (hikâye)
Şeytanın merhameti (hikâye)
Munisler (Dostoyevkiden)

Nusret Kemal
M. Ragıp
Celal Esat
Nurettin
İ. Hikmet
Hikmet Şevki
Faruk Nafiz
Aka Gündüz
A. Gaffar
A. Ragıp

29 Teşrinievel

Bugün Türkiye Cumhuriyeti altıncı yaşına giriyor. Altı yaşındaki bir teşekkül henüz çocuk dımdır. Bu çocuğu dikkatle büyötmek, kuvvetli yetiştirmek için bu günkü nesil, elinden ne geldi ise, yapmaktan çekinmedi ve bu ihtimamla cumhuriyeti miz şimdi bütün tehlikelere, bütün arızalara karşı emniyet içindedir.

Cumhuriyet, bu devrin, bu neslin çocuğudur. Onu biz evlat gibi sevdik. Bu çocuk gelecek neslin kardaşı, ondan sonrakilerin de babası olacak ve nihayet, mermer bir heykel gibi, nesilden nesle, asırdan asra, başı yukarda, göğsü geniş ve genç,

intikal edecektir. Biz, yarınki nesillerin tapacağı putu, bu yeni timsalde görüyoruz. Dünyada hiç bir put bu kadar mukaddes olmamıştır!

Gaziye Cumhuriyetten evel tanıdık, fakat Gazi Cumhuriyeti hepimizden evel tanımıştır. Bize Cumhuriyeti tanıtan odur, ve eğer o tanıtmamış olsaydı biz bu büyük hakikatın rüyasını görmeden istiklali gaiplere karışmış bir millettik. Bunun için Cumhuriyet, Gazi, bizim lisanımızda birbirine karışan, birbirile kaynaşan iki kelimedir ki bunu bizden öğrenecek olan bütün nesiller bu iki

kardeş kelimeyi birbirinden ayıramayacaklardır.

Gazi, yalnız zamanını aşmış, istikbale hüküm eden bir deha değildir, O aynı zamanda, mensup olduğu cemiyeti devrinin ilerisine götürmüş, milletine ve milletlere geniş yollar açmış bir dehadır. Bütün Asya, beklediği fecri, onun parmağının ucundan görebilir.

Gazi 1789 ihtilalini 1335 te yaptı. 1339 da bizi 1871 inkılabına erıştirdi ve bugün bütün medenî milletler gibi, bütün medenî milletlerle yana, 1929 da bulunuyoruz.

H. M.

Ahlâk terbiyesinin psikolojik müşkülleri

Ahlak terbiyesi her şeyden evvel iradenin veçhe ve teşekkülüne istinat eder. İnsanda irade en sıkı ve en vasıtasız bir surette uzviyete bağlı olan şeydir. Ruhîyatın bilhassa müşkül bir bahsi olan iradenin mahiyeti hakkında ne neviden nazariyeler serdedilirse edilsin, o bilamel ihtisaslar ve meyelanlarla meşruttur; ve bunlarda bizim esas bünyemize samimiyen merbutturlar. Muhteris ve ateşli iradeler olduğu gibi, zaif ve ihtiras buhranlarına kapılmaz iradeler de vardır. Çalâk ve keyfine düşkün, yavutta sabit ve inatçı iradeler görürüz. İrade gerek iptidai ve gayri kabili icra bir üfule olarak, gerekse mudil bir muhassala, yavaş yavaş teşekkül eden bir terkîp gibi telekki edilsin, tatbıkatta bunun hiç ehemmiyeti yoktur. Her iki vaziyette de aynı müşkülâtla karşılaşılır.. Hakikatte hücum edilmesi, erişilmesi lazımlı gelen nokta, insanın kendisidir.

Nazarî bir münakaşaya girmek istememekle beraber, diyebiliriz ki bu iki tezden birincisi-ki bununla hürriyete mühim bir pay verildiği zannolunur-her nevi terbiyevi cihetleri asılsız bir hale getirir, ve bilnetice hürriyete müfit olmaktan ziyade muzır olur. Her kes için mevzubahs olan hürriyeti kazanmaktır. Muallim ise hiç bir tazyik yapmadan onu teşkil mevkiindedir.

Şüphe yok ki ahlak terbiyesinin ilk psikolojik müşkülü buradan başlıyor. Bir adamı, bir çocuğu ne suretle (isteyen) bir hale getirebiliriz? Meselenin ifadesi bile tezatlı görünmektedir. Tedrisatta "Montaigne,"nin Hunu sulü dediği şey şüphesiz iyi olmamakla beraber, kabili tatbiktir, ve belki de içtinabı mümkün olmıyan bir şeydir. Bir çok müktesebatımız vardır ki bunları oldukları gibi vermek mecburiyetindeyiz. Muakale yolu ağır olduğu gibi tatbikat itibarile hudutları da oldukça dardır.

İyi teşekkül etmiş bir kafa iyice doldurulmuş olandan daha kıymetlidir, fakat kafayı teşkil için de biraz doldurmak la im gelmezmi? Doldurma usulü bu gün adî görülmekle beraber bir çok milletler bunu kâfi bulmuşlar ve bulmaktadırlar.

Ancak terbiyede ve bilhassa ahlak terbiyesinde huni usulü yalnız menfur bir şey olmakla kalmaz, aynı zamanda manasızdır da. İradeler birbirlerinden farklıdır ve birbirlerinin yerlerine konamazlar. Şüphesiz irade üzerine binlerce tarzda müessir olmak mümkündür, bunun teferruatını burada izah edecek değiliz. İradeler de düşünceler gibi birbirleri üzerine icrayı tesir edebilirler, Bununla beraber biraz evvel meydana koyduğumuz mesele esassız addedilmez. Görüyoruz ki haricî tesirlerle bir adama "mani

olmak,, mümkündür, fakat onu "mecbur etmek,, mümkün değildir. Çünkü "mecbur etmek,, kelimenin en doğru manasile (kendi kendini mecbur addetmek) demektir, yani o dakika istenen şeyi, istememekliğe imkân bulunmadığını kabul etmektir. Meselenin tatbikî şeniyetinin delili şudur ki, iradeyi teşkil edecek yerde, ihtal eden bir çok metotlar vardır. Cevitlerin terbiyesinde ekseriyetle tenkit edilen de budur.

Fikir terbiyesinde müfekkireyi, bir takım kanaatlar ve kabili hükümleri ona zorla kabul ettirmeksizin, teşkil etmek ve kuvvetlendirmek mümkün değildir. İrade mevzubahs olunca müşkülât daha mahsus olur. İtaat istemeksizin terbiyeye nasıl başlanacaktır? Bununla beraber itaattan başka bir şey bilmeyen iradenin kıymeti nedir? Mukavemet etmek, arzularımıza karşı koymak, bir sultaya, bir adete, bir ananeye karşı (hayır) demeyi bilmek, ahlakî iradenin, hakikî şahsiyetin birinci değilse bile aslî şekli değildir?

Eger daha hususî surette bu mülazazayı ahlakî vicdanın teşkiline tatbik edecek olursak bu vicdanı bir başkasına nakletmek işinin izahındaki müşküller meydana çıkar. Öyle görünüyor ki ahlakî vicdanı kazanabilmek için ona iptidai bir şekilde malik olmak lazımdır. Ahlakî vicdanın ne olduğunu ancak onu önceden tanıyanlara

öğretmek mümkündür. Paskalın İsayaya söylediğini, buraya tatbik edebiliriz: (Eger beni evelden bulmasaydın, şimdi a'amiyacak-tın.) Tamamen çürümüş de ğil, hatta ahlakiyete yabancı olan bir insan üzerinde mürebbinin hakimiyeti olacağı ben-zemez. Ahlakî vicdanın cibillî olduğunu, ve sonradan kazanılamayacağını iddia eden mü-t fekkirler yok mudur? Bu mez-hep şayanı münakaşa olmakla beraber, ahlakî tarbiyeye imkân verir görünür ki, onu tamamen faydasız göstermek tehlikesine de düşmektedir.

Biraz nazari olan bu müşkül içinde sıkışıp kalmayacağız. Fakat tatbikatta bunun neye tekabül ettiğini kolaylıkla bulacagız. mürebbinin de bu müş-külü, bu şekil altında yakalaması lazımdır. Ahlak terbiyesinin birinci meselesi olan bu müş-külü şu suretle hulasa edebiliriz:

Biz çocuğu bir çocuk hayatı için de ğil, bir adam hayatı için büyütüyoruz. Onu henüz kendisinin olmayan bir tarzı hayata hazırlamaya, içinde dolaşm adığı bir muhite intibak ettirmeye çalışıyoruz. Çocuk bulunduğu yaş içinde, aslî ahlak kaidele-lerinin kendisine hangi iyilikler namına tasdik ve cebren kabul ettirildiğini anlamaz ve binne-tice hissedemez. Bir c hetten de bütün terbiye vaktından evel yapılan bir iş, bir hazırlıktır. Hatta fikir terbiyesinde de ted-risatın takip ettiği gayeleri çocuk önceden takdir edemez. Fakat bunda yakın ve hazırî bir alaka çocuktan istenen ce-hde umumiyetle bir istinat olur. Bütün unsurları heyeti umumiye için haizi kıymet olan ahlak

terbiyesinde bu alaka aynı de-recede de ğildir; bur da her parça haiz ulduğı alakayı nihaî gayeye borçludur. Dikkat ede-lim ki ahlakiyet işind e yalnız amellerin doğru olması kâfi gelmez, sebeplerin de ahlakî olması lazımdır.

Bu ittifakla kabul edilm ş olan bir hakikattir. Ve nazariyecil-rl e dincileri batıl fikirleri üzerine de ğil, amelî ve müsbet delillere katî ruhiyat kanunlarına istinat eder.

Biribirinin aynı olan hareke-ter biribirlerinden farklı sebeplerle yapılabilir. Bu hususta esas itibarile iki makule sebep tefrik edebiliriz: birincisi, ahlakî kaidenin hikmeti vücudunu izaah edenler ki, bunlara batini yahu hakikî sebepler diyoruz. Mesela başkasının hakkı olan bir şey-den mahrum etmemek ve içtimai bir karı ıklık yapmamak için çalmamak gibi. İkincisi ahlak kaidesine yabancı olan haricî hatta bazan sahte sebeplerdir: ceza ve candarma korkusu gibi. Bu iki hususiyet filen bütün der celeri gösterebilir. Ve bu-nun tefriki de haizi ehemmitir. Kant bir ta aftan, ilahiyatçılar diğ er taraftan bir amelin hakikaten ahlakî olamsı için onu bize yaptıran sebeplerin ahlakî bir kıymeti haiz olması lazım geldiği esasını tanımaktadırlar. Bunların ahlakî sebepler hakkındaki hususî ve belki de itiraz edilebilecek telakkilerini kabule mecbur olmadan amme ile birlik e bu görüşün doğrulu-ğunu pek sade ve amelî delil-lerle tanıyabiliriz. Menfaat en-dişesinden uzak, ahlakî sebepler tahtında karar veren bir irade cemiyete ve her kese karşı

haricî dürüstlüğü arızî ve mu-vakkat olan bir iradede n daha fazla teminat verir. Bu böyle olduğuna göre bütün hususî nazariyelerin haricinde bir arzı hareket kaidesine imtisalin ta-mamen ahlakî o'lan sebebi nedir?

Şüphe yok ki bu, kaideni gayelerinden çıkarılabilecek ol-an sebep, daha doğrusu sebeplerin heyeti mecmuasından başka bir şey olamaz; yani, kaideyi kabul ettiren ve kaide olarak gösteren delillerdir. Ve işte o zamandır ki ahlak terbiyesinin ilk güçlükleri bütün şiddetile görülür. Çocuk me-bdede bu delilleri bilmez, ne zekâsının inkişafı, ne de hayat tecrübesi bunları takdir ve ta-hmin imkânını ona veremez. Yalnız batini ve hakikî sebep ta nam en haizi kıymet ve cid-den müessirdir. Bu sebeplere çocuk bidayette vasil olmaz; bunlar çocuğun aldığı terbiye ve hayatın onu tamamlayışı nisbetinde kabili istifade ola-caktır. Şeniyetin ihtiva ettiği tashihler ve tahfifler nazari dikkate alınmadan bu mantık ileriletilecek olursa, ahlak terbiyesinin mümkün olmayacağı şeklinde paradoksal bir neticeye varılır; çünkü bu telakkiye göre ahlakiyeti tamame ahlakî olan bir tarzda çocuğa öğretmek mümkün olmayacaktır. Tecrübenin bu müşkülü teyit ettiğini ileriki tetkiklerimizde göreceğiz. Ahlak pedagogyasının bir çok vetireleri, alelade tahminlerden ibarettir; yahutta gayenin zıddına gitmektedirler.

Nakleden
Kadri